Fr. S.

...y Rzeczy-
pospolitey etc.
przedr. powtórnie. 1788.

DOM
NADWERĘZONEY RZECZYPOSPOLITEY,

Jakiemi Materyałami, nie tylko do Dawnéy Przywrócić Ozdoby; ale Jeszcze Przydać Nowéy Wspaniałości.

Przez F. C. W. Ch: K. O. O. B.

WYDRUKOWANE 1783.

PRZEDRUKOWANO POWTORNIE.
ROKU 1788.

Powszechne w Kraiu całym rozrządzenie, ma znaczne w sobie do wyłuszczenia, i opisania Granice. O tym ktoby chciał dostatecznie, porządkiem, każdą w szczególności opisać okoliczność, co do rządu wewnętrznego pod moc iego podpada, nie kilkodniowéy, (iak dzisieysza zabiera robota) ale roczney potrzebuie zabawy. Téy ia przed domowemi nie mogąc mieć trudnościami, zbywaiące momenta tylko, powszechnéy chcę darować usłudze; przeświadczony, że to, choć nie będzie tak doskonałe, iak trzeba, ale też wiem o tym, że ten Kray, nie iest tak ubogim w radę, aby mu na

niey zbywało kiedy. Niech to więc poprawią doſkonalſi, i przydadzą, lub odmienią, co ſię im podoba; byle ſię na tym kończyło zawſze, aby ią w mocną, ſprawiedliwą, bogatą, zamienić i przyſposobić, a wſzyſtkich Obywatelów przez to ſzczęśliwemi uczynić, i ubeſpieczyć mogliśmy.

DO

SUKCESSOROW

Y

KOCHAIĄCYCH WOLNOSC

OBYWATELOW.

W Xiążce, pod Tytułem: *Przeſtroga Oyca dla Dzieci ſwoich;* wyraziłem wam niektóre oſtrzeżenia, w których ſtarałem ſię w krótkim zebraniu wynurzyć nie podeyrzaną ſzczerość ſerca prawdziwie Oycowſkiego; a z téy poznać możecie, że iak daleko

leko

leko wyrazy w tłumaczeniu własnych myśli piórem ograniczone zostały, tak nie inaczéy czynić powinniście, że dzieło pracy Oyca waszego, na ten szczególny koniec nastąpiło, abyście przy Religii prawdziwéy, i gruntownéy, cnotliwemi Obywatelami, dla Oyczyzny swoiéy zostawali zawsze.

Tenci iest cel, do którego zmierzać cnota, i poczciwy charakter każe, nie parcyalnego Patryoty, powinna któremu nie zastępuie drogi, i żadnéy tamy nie kładzie własna prywata, dla któréy powszechna całość w uszczęśliwieniu wielu milionów ludzi dla kilku, kilkunastu naywięcéy osób, mieysce zabiera wolności, a tych wszystkich w niewolnicze zaymuie kaydany.

Możeż bydź gwałt większy, i niesprawiedliwość w stopniu sroższego okrucieństwa? i czyliż ten okropny widok, i przeraźliwy ięk uciśnionych

lu-

ludzi na wylot nie przeymuie czułéy duszy? Tkliwego serca, prostą myślą tylko zatrudniaiącego się Obywatela? Zechceż bydź pilny, wierny, i nieskazitelny zawsze dla Oyczyzny swoiéy? Wątpić nie trzeba, aby to nie było strzałą z nieznośną boleścią przeszywaiącą, albo prawdziwym widowiskiem straszliwych grzmotów, i błyskawic, z wielkiéy nawałności nayogromnieyszych piorunów wypadaiących, a wnętrzności iuż wskróś każdego z rzędu prawdziwych Patryotów przenikaiących.

A gdy tak się tłumaczy ta ód nie małego czasu początek swóy maiąca scena, że nie na śnie, lub komedyi skończy się zapewne, ale na jawie samym doświadczeniem spełni się okrutnéy niewoli. Czy nie czas myślić poprawić się w obyczaiach swoich? Nie czekaycie ostatniéy wybiiaiącéy godziny, która obiąć pamięcią wszystkich potrzeb przysposobienia

nia w poprawieniu ſię w nałogach, po ſame uſzy nurzaiących ſię, oſiągnąć nie zdoła, ale maiąc czas te oczyścić, i wyrzucić z ſiebie, a na mieyſce ich przyiąć do ſerca własnego, tę proſtą myśl:. na każde zawołanie i ſkinienie bydź gotowym, żyć ſprawiedliwym, lub umierać czyſtym dla niéy, prędzéy, lub późniéy, każdemu, nie tylko własnemu dziecięciu, radzę przyſposobionym bydź w cześnie do tego uſzczęśliwienia.

Teć bydź powinny naypierwſze myśli każdego prawdziwego Syna Oyczyzny ſwoiéy, na co gdyby chciał ſilić rozum, łożyć pracę, dokładać uſilnego ſtarania, zaſilaiąc chęć własną iedyną Oyczyzny miłością, aby z udzielonych przymiotów ſtał ſię użytecznym w iéy tak nagłéy potrzebie, ile podobno nie wiele znaydziem ochotnika do tego, aby ſię zdrowiem, lub życiem dla niéy hażardować chcieli; lubo takich wiele mamy, co za

małe

małe rzeczy, śmierć ſami przyſpieſzaią ſobie, w czym nie czynią ſławnéy w Hiſtoryi pamięci takowym o ſobie ſposobem.

Nie ieſt ten czas dziś, aby dla niéy hazardować wſzyſtko, a na koniec i z własnego życia, uczynić jéy ofiarę. Jeſt przeświadczona o tym, że na tym ſkarbie mocno jéy zbywa; wyperſwadowana, że ma dobrych Obywatelów mało; nie chce tym ſzafować; w czym mało doſtatnia; a gdy ieſzcze tych ſtraci, ſama wie, że do reſzty zginie. Mnieyſzych rzeczy żąda, iako dobra Matka Dzieci ſwoich. Poprawić ſię wielu złym radzi, (lubo Sądu tylko na takowychby trzeba) a dobrzy choć ſą w małéy liczbie, pragnie, aby do końca ſamego wytrwali, którzy, że wſzyſtkie zwyciężyli przeciwności na ſobie, poznaią ſię kiedykolwiek na ich gatunku, że nie żyli dla ſiebie, ale dla powſzechnego wſzyſtkich uſzczęśliwienia.

Otóż,

Otóż, na fundamencie tym, ma nadzieię, że ten moment nastąpi kiedy, że zła rzecz z mody wyidzie, a dobre zepsutego świata zastąpi mieysce, przykładnemi obyczaynościami; i gdy się to sprawdzi; wnosić można, że stan jéy polepszy się we wszystkim zapewne.

Do tego zaś polepszenia wziąć radę trzeba, co nam nayprzód naypotrzebnieyszego, i ieżeli kto masz dom takowy, który podpadł przez zaniedbanie ruinie nie małéy, a poratować go ieszcze możesz, czemuż wcześnego dla niego nieprzyspieszasz ratunku? a Architekta takowego nieużywasz, który zadawnione nie tylko fundamenta zmocni, i ieszcze swoiéy doskonałości przyda, że ten dom w swoiéy zostawi ozdobie, użyczywszy mu lustru świetnieyszego z przezorności swoiéy, w wygodzie, w kształcie, i bespiecznym na wszystko udysponowaniu. A co więcéy, swą umie-

mieiętnością, od zbytniego kosztu, nie znośnéy pracy, zapewne ieszcze cię ochroni.

Na coż więc na to wszystko tak twardym zasypiasz letargiem, nie maiąc pamięci na to, że cię lada moment na schyłku same wiszące złego domu twego ruiny, przywalą?

Moim zdaniem, nie masz domu nie bespiecznieyszego, iak ten ieden, który nosi tytuł: Rzeczypospolitéy wolnéy. Który, że był długi i szeroki, dla tego też trudny, i do ratunku, mówią, nie podobny.

Czemuż więc Przodkowie nasi, maiąc daleko okazalszą Strukturę, umieli Ią w całości utrzymywać, co raz jéy przyczyniali ieszcze więcéy, ustawiczną ią ozdabiaiąc nowością, podnosząc jéy wspaniałość co raz w górę bardziéy.

Nie masz inszéy na to odpowiedzi, nad tę nayrzetelnieyszą: że, nie ci to są Architektowie, aby im dzisieysi

ſieyſi byli podobnemi. Bo tamci ſtaroświeckie architektury, i materyały mieli, w czym ſię umieiętność z ſpoſobnością, ſpaiała; a dziś pierwſze, do drugiego cale nie podobne, zgodzić ſię w niczym z ſobą nie mogą; nie ſą w ſtanie, aby użyć ich do tak wielkiéy fabryki, i naydoſkonalſzéy ſtruktury; żadnego teraz w nich nie znaydzieſz beſpieczeńſtwa.

Architektowie, ſą to Stany Rzeczypoſpolitéy, a materyały, ieſt Skarb Jéy, Woyſko, Policyes, Sprawiedliwość, Magiſtratury, i co wſzyſtko ſkłada ſię we wnętrznym rządzie Króleſtwa tego. O tych ogólnie radbym wſzyſtkim obiaśnić myśli moie, które nie ſądzę, aby takowe w ſwoiéy jſtocie były, żeby ie równą pałaiący miłością do Oyczyzny ſwoiéy Obywatel, w niczym poprawić nie mógł. Owſzem żądam i pragnę tego, aby ſię takich ſiła znalazło, którzyby mnie we wſzyſtkim przewyżſzyć ſtarali ſię,

a mi-

a miłość swoią ku Oyczyznie własnéy, bez porównania na naywyższy stopień dla niéy wygurować usilowali; a temi uroczystemi przykładami, day Boże! aby cały Naród dla niéy pozyskany został, a w mocy, honorze, i sławie, kwitnął nie ustannie.

Te są ułożenia człowieka, w samym się sobie nie kochaiącego, i podchlebiać namiętnościom swoim nie umieiącego. Przez co, zamiast co zrobić pożytecznego, mógłby się pomylić na sobie, gdyby mu prawda gorzko smakowała, a fałsz każdy smakiem słodyczy ucukrowany został. Niech więc prawda szczerą rzetelnością, i prawdziwą rzeczą będzie wszystkiego, a fałsz każdy zawsze oczywistym szalbierstwem, nie polityką (iak ią dziś zowią) zostanie. A nie ukrywaiąc pod maską żadnéy zdrady, tłumaczmy się rzetelnie, i otwarcie, co nas boli; przez co giniemy; iaki nas koniec czeka straszliwéy i nie skończo-

czo-

czonéy niewoli. A tak prawdziwie zachowamy nie podeyrzaną w otwartości duszy, i serca staropolską cnotę.

A wyexaminowawszy szczerze sumienie nasze, czymeśmy przeciwko téy powszechnéy, a naylepszéy Matce swoiéy zgrzeszyli, uderzmy się w piersi, a ieżeli można ieszcze, na naypierwszéy Wielkonocnéy Spowiedzi (bo im prędzéy, tym lepiéy) a żałuymy serdecznie z doskonałą poprawą, i mocnym postanowieniem do tych obrzydliwych Bogu, i ludziom nie wracać się nałogów, które wielu gorszą, i do nayszkaradnieyszego prowadzą nas przestępstwa.

Często wzdycham do Boga, abyście wy Synowie moi, w tym Towarzystwie takowego ułożenia ludzi, nigdy nie znaydowali się; bo ieżeli rosnąć macie na to, i Edukacyą swoią od Rodziców wziętą, na takie obracać usługi, abyście zamianę wolności

ności uczynili na niewolnicze kaydany; nie ieſt ten cel wſzyſtkich Przodków waſzych, ani własnego Oyca, który kocha Prawa, równą, iak was ſamych, miłością; i przekłada ich całość nad wſzyſtkie bogactwa, i doſtatki. Ząda więc, abyście wſzędzie i zawſze, znaleźli ſię dla niéy w nie porównanéy cnocie, i ſtałości.

Będzieſz który Poſłem obranym na Seym Rzeczypoſpolitéy Stanów, poſtaw przed ſobą mocną ſtraż, co ci ſię godzi czynić, i czym ſię brzydzić należy; uczyń to, do czego cię ſumienie, cnota, prowadzi, a nie dopuſzczay tego, co cię, i twoich Ziomków. poniżyć, zniſzczyć, i do reſzty zgubić może; myśl o tym ſzczerze, iak to naprawić, co ieſt popsutego. W czym chciałbym w naykrótſzym zbiorze wyrazić me zdania, aby to prędzéy do waſzéy przylgnęło pamięci.

KROL

K R O L.

Nayprzód, od Głowy zaczynam. Krôla swego, iakiego zawsze trzeba, przebiegłszy Historyą, i Kroniki wszystkich Królów panuiących w téy naszéy Oyczyznie, zabawiwszy się nie co i zastanowiwszy własnemi myślami; nie znayduię z nich sławnieyszych, i pożytecznieyszych, iak tych, którzy z Sukcessyą nam panowali; i na tenci czas to Królestwo naywięcéy się szerzyło w ograniczeniach swoich, i kwitnęło naybardziéy w nieskończonéy sławie, mocy, odwadze, męstwie, i wszystkich pożytkach Kraiu tego, zwyciężaiąc nayczęściéy nieprzyiaciela, i maiąc go często pod stopniem Tronu swego.

Ta rzecz iak iest miła w czytaniu, a w piórze żadnego podchlebstwa nie maiąca (bo treść saméy, iak się działo, istoty) cóż dopiero, żebyś wiekiem swoim zastał ten rząd, po-

podobny tamtemu? Spodziewaćby się powinieneś, że z tego, co cię dziś za nic maią, stałbyś się ogromnym i strasznym, czuwaiącym ustawicznie na cię nieprzyiaciołom swoim, a w wnętrznościach swoich zawsze spokoynieyszym i pewnieyszym tego, co masz, za co cię zaręczać dziś nikt nie może, abyś był kiedy bespiecznym używać wszystkiego, co ci Opatrzność pozwoliła. Znalazłbyś prędki koniec w sprawiedliwości, którego wielu żyiąc wiek nie mały, doczekać się nawet w ostatnich dniach swoiéy nie mogli starości.

Byłoby zapewne takowego Króla naypierwszym obowiązkiem, zaczynać i kończyć swe nad ludem wolnym panowanie, któreby Go potomności w dziełach wielkich nieśmiertelnym czyniło, gdy by Go z naysławnieyszemi (o których dawne Historye i Kroniki piszą) a późnieysze tym samym sposobem we wszystkich

heroicznościach i pożytkach dla Kraiu tego o nimby zrównały.

Nie podpadłby ten Kray ostatniéy ruinie w żadnym bezkrólewiu, iak się w Wiekach póżnieyszych praktykowało, gdy się na partye Familie znaczne i Domy dzieliły zawsze, każda strona promowuiąc Kandydata swego do Korony; i iuż by się przez to położyła tama do nieskończonych intryg, fakcyi, i krzywoprzysięstwa, iak mamy z nie dawnego przykładu.

Miał by własny Monarcha takowy punkt honoru rządzić w naywiększéy sławie, i wszystkim Następcom swoim przypisać reguły naysłodszego z takim narodem panowania, który dobrowolnie zawołany piastować Berło nad Stanami wolnemi, a z dawności od nikogo nie podległemi. Z którym należy także zawrzeć uroczysty Kontrakt, co mu się czynić, i iakim sposobem to wszystko, co iest z dobrym Oyczyzny, z sławą

wą jéy, i z sprawiedliwością wykonać należało. Zgoła, aby każda rzecz miała swoie w opisaniu granice, i przy Gwarancyi głów ukoronowanych nayprzyiaźnieyszych naszéy wolności, opisać ozdoby jéy, siłę, powagę, i zmocnić naygruntownieyszemi będzie należało fundamentami.

Takowym tedy sposobem do Tronu wybrany Pan, nie miałżeby naymocnieyszych pobudek do nayszławnieyszego rządzenia Narodem tym, któremu naydelikatnieysze zrzenice nie zbytkuiącéy, ale w miarę samą umiarkowanéy wolności, iako pierwszemu Oycu swemu powierzyłby w opiekę? w któréy naypierwsze maiąc rządzenia nią oddane do rąk swoich cugle, wątpić nie można, aby to za własny swóy nie miał punkt honoru, tak kierować niemi, aby nie tylko sam, ale jego następcy słynęli dobrym rządem, po wszystkich całego świata granicach, wskrzesiwszy

na nowo Królestwa tego sławę, z którego by więcéy przechodnim każdemu nie było gościńcem: bo na ten czas zapewne spytanoby się: zkąd idą, i dokąd podróż swoią, w krokach ułożyli?

Czyż może iuż bydź większe Kraiu tego poniżenie, iakie dziś oczyma swemi widziemy, i czy nie czas iuż przetrzeć oczu, które mgłą, i ciemnym mrokiem zasłonione mamy? czas zapewne, aby ostatni nie upłynął moment od niebespieczney grożący ślepoty.

Więc gdy ieszcze dziś widziemy, ratuymy się tym iednym, a szczególnym lekarstwa sposobem, którego, gdy nie zażyiemy, zostaniemy sami w odpowiedzi sobie, że z tak sławnéy wolności, spieszemy się sami do okrutnéy niewoli, w któréy nas właśni Sukcessorowie przeklinać będą, czytaiąc całą robotę czynności naszych; żeśmy ią bez Woyny, w śrzód

po-

pokoiu żyiąc, dobrowolnie utracili, a iaśniéy ſię tłómacząc· nayprzód braci ſwoich, a potym własną ręką każdy ſiebie ſamego, ſromotnym dokończył zaboyſtwem!

Czyż taki Panegiryk pochwał, gdy potomność czytać będzie, da naszym ſpoczynek popiołom? bierzmy miarę z ſiebie ſamych, iak wewnętrznie o tym ſądziemy? ja ſię ſzczerzę ſpowiadam, żeśmy tak mocno zgrzeszyli, że nie masz ieszcze przykładu, iakiego ſądu, i kary za taki wyſtępek nam trzeba, bo ieżeli ſię ieden taki zły, lub kilka znaydzie, na których ſkarżyć ſię nam potrzeba, i za cóż Kray cały ma takowe cierpieć obwinienia, i wszyſtkich ſądzić potomność będzie, żeśmy warci ſurowości byli? a czemuż przynaymniéy o ſobie pamiętać nie mamy, aby nas to nie potkało od nich? ale ieſt ieszcze ieden ſposób wyłączenia ſię od tego.

Otóż radzę: myśl każdy za wczasu o sobie; zostaw dzieciom takową naukę, aby ci żyiąc na mieyscu twoim, uprzedzili swoich Sukcessorów szczerym, i rzetelnym upewnieniem o tym: żeś nie był z regestru tych, co Oyczyznę przedać chcieli; ale z rzędu, co ją nad wszystkie skarby przekładali, i szczerze ją kochaiąc, szanowali zawsze.

A tym sposobem od téy potwarzy uwolnisz się zapewnie, i naymocniéy przełamiesz ich zdanie, gdy twoi synowie tchnąć, pałać, i wszystko hażardować będą, aby się od własnego Oyca w niczym nie różnili, a naukę jego z posłuszeństwem we wszystkim przykładnie ziścili.

SE-

S E N A T.

Porządkiem idąc, po Królu Senat następuie, o tym byłaby także materya znaczna mówić, i pisać wiele, ale maiąc Krola w obowiązkach swoich dokładnie ograniczonego, należy mu artykułem naywaźnieyszym stanu tego okryślić powagę, aby ten trzymał pośrzednictwo, między nim, a Stanem Rycerskim, w którym, gdyby się iakowa materya znalazła, na którą zgodzićby się na iedno nie mogli, trzeba więc, aby ten Stan miał *in materiis Status* opisaną moc decydowania w tym, co iest z naylepszym dla własnéy Oyczyzny; bronić zaś nayusilniéy tego, coby bydź mogło sprzeciwieniem i nadwerężeniem Praw i swobód jéy.

A to szczególnie z nieprzeyrzanego na przyszłość przypadku to prawo postanowić należy: gdyby który Następca Tronu chciał w czym nie

dotrzymać *Pacta conventa*, a iaśniéy tłómacząc tego Kontraktu przymierza, który go tak uroczyście zaślubił z ozdobnym Senatem, iako i sławnym Rycerstwem, że z dobrym Panem, iedno zawsze rozumieć w Kraiowéy pomyślności, lub przeciwności, iest całą dla niéy osnową, dążąc we wszystkim spólnie do iednego postanowienia.

I ten stan powinien bydź naymocnieyszą twierdzą zbawiennych zamysłów dobrego Króla swego, i we wszystkim nie ustaiącą pomocą ustawicznie się zatrudniaiąc takowemi Proiektami wcześnie przed każdym Seymem przysposobionemi, a w tym nayusilniéy pracować, żeby złe niszczyć, dobre stanowić, w których nic podeyrzanego, i oboiętnego, ale z doskonałym przeświadczeniem, że tak w sile, ozdobie, sprawiedliwości, i nieskończonéy sławie pomnażałby się we wszystkim Naród, przy nay-

pier-

pierwszym przewodnictwie dobrego Króla swego, w doskonałym na wszystko całego Kraiu rozrządzeniu.

Ta rzecz, iak iest naypotrzebnieysza, tak sprawiedliwość wymaga tego, aby próżnie Krzeseł nie zasiadały takowe osoby, które na potym dla téy szczególnéy z samą podłością promowowaćby się mogły ambicyi, ażeby Purpury, i Ordery dobrze się w krzesłach na nich wydały, i żeby im, nie Urodzonym, ale Wielmożnym, Tytuły Kancellarye Królewskie pisały. To podobno nie przydaie szacunku i ozdoby, kiedy Kray własny składać się ieszcze musi na pensye dla wielu; acz iuż stracił siła w zamianie Starostw, Królewszczyzn, na Dziedzictwa, którzy nie ją, ale naybardziéy tym sposobem bogacąc się z niéy, samych siebie szczerze kochaliby.

Nie takiéy to miłości Starszych Braci dla niéy potrzeba, daiąc z siebie

bie tak chciwe przykłady, ale gdy chcesz bydź czystym na sumieniu, że *Quidquid nocivi video, avertam, & me opponam*, odwracayże nayprzód to wszystko złe, co będziesz widział, a bądź czułym, gdy doświadczaiąc tego, co się dzieie, nic przeciwko temu nie mówiłbyś, anibyś czynił, a podobno, co złemu zabiegać powinieneś, ieszcze sam dałbyś pomoc do tego, i nie ieden ugnąłbyś, i mocnobyś się zaszargał w tym szkaradnym błocie.

Nie iest więc ta plama Purpurowemu przyzwoita kolorowi: ten iak przez się wysoki, tak drugie delikatnością przechodzący, większéy nad inne potrzebuie ochrony, ale ciężki do wywabienia z siebie téy tłustości; która iak raz wsiąknie, szerząc się co raz daléy, zapewne cię szacunku pięknego i wysokiego pozbawiłaby koloru; i gdy go kto używać będzie tak mocno splamionego, pozna

ka-

każdy, że poważać takiego nie umiał gatunku, który mu cale nie służył do twarzy, gdy za nic to ważyłby, czego się krwią własną nayslawnieysi dosługiwali Przodkowie.

Niech tedy będzie powinnością każdego Woiewództwa, aby do krzesła Woiewody, i Kasztelana, Królowi Kandydatów trzech podali; na woli więc jego będzie, oddać z nich temu, którego uzna do tego stopnia nayzdolnieyszego. A takim sposobem z gruntu każdy, który tylko myśl będzie miał starać się o tę godność, aplikować się będzie, aby doskonale *Statum* rozumiał; o miłość także Braci starać się nie zaniedba, w tym swoiéy nie żałuiąc pracy, żeby każdego Obywatela nie z przezwiska, ale z jmienia własnego poznał doskonale; przez co, każdego do takiéy przywiązywać się osoby, konieczną będzie powinnością; a téy powszechnéy miłości Ziomków, i równych

so-

ſobie Braci pałaiąc, ſzczerą do Oyczyzny miłością na nayznakomitſzę to dla niéy obrócić może potrzeby, nieſkończony kredyt, i przyiaźń u całego Woiewództwa maiąc; z czego ſpodziewać ſię można, że na każdym Seymie co Senator, to Poseł, a co Poseł, to Senator, z ſwoiego Woiewództwa we wſzyſtkich okolicznościach zgodnie decydować będą, nie tak, iak ſię dziś dzieie, że wielu Poſłów, co z ſwemi Senatorami nie zgadzaią ſię, a cóż dopiero, żeby ich kochać mieli.

Takim Senatorom wybranym od ſiebie ſamych, może powierzyć ſtraż naypierwſzą inſtrukcyi Poſłom na Seymikach danych, aby ci, iako *Patres Patriæ* mieli baczność na to, iż, ieżeliby który z Poſłów milczącym ſię uczynił, na takową materyą, któraby uſzkodzić cały Naród mogła, żeby mu to publicznie przez tego Senatora, w pośrzodku Stanów Rzeczy-

czypospolitéy wyrzucono było; że ma moc dobrze tylko stanowić, ale złego, powagą charakteru swego, nigdy mu się dopuszczać nie godzi. Ten sposób, rozumiem, wstrzymałby wiele złego, i zabiegł temu, iż nie doznawałaby Oyczyzna tego, czego teraz nayczęściéy doświadczać jéy przychodzi.

MINISTERIUM.

A Jako Senat, téy Rzeczypospolitéy Ministerium zamyka, wspomnieć co o nim, iest także nie mała osnowa. Bo chcąc wniśdź w rostrząśnienie obowiązków ich nie iest to rzecz małéy wagi, ale owszem, szczerze się chcąc w tych tłómaczyć, co Ministrowie w Narodzie tym znaczą; nie co innego, mówić, i pisać należy; tylko, że to są Stróże postanowieni, aby pilnowali we dnie, i w no-

nocy, wſzyſtkich Praw i ſwobód całego Króleſtwa tego. Maią powinności dozierać, nie tylko co w wnętrznościach powſzechnéy Matki dzieie ſię, ale i granic całości przeſtrzegać. Także wſzyſtkich Paktów i Soiuſzów z Potencyami, co wſzyſtko nie oboiętnym ieſt dla nich Prawem.

Nie wchodzę w to, czy ſwoiego w tym kto pilnował powołania, i czynił mu zadosyć, ale o tym chcę ſzczerze wyrazić, że ieſt nie odbitą dla każdego powinnością, dopełnić tego, na co przyſiągł uroczyście. A gdy nie miał ſiły wykonać tego, wynurzyć tym, którym winien Wiarę, i ſprawić ſię z tego, bez zaiąknienia powinien, co mu do tego tamą i nie zwyczayną przeſzkodą, że ſił nie maiąc, ſamym chceniem przekonać, tego nigdy nie był w ſtanie, nie mogąc tedy dobrze uczynić Oyczyznie, na złe ſię nie odważył dla niéy. A takim ſposobem każdy zoſtałby przeświad-

świadczony, że wiernie pilnował tego, co miał powierzonego sobie.

Jnaczéy zaś, gdy kto urząd swóy wypełniałby, a te tak wielkie obowiązki na zimno tłómaczył sobie, nie mam tyle w rozumie swoim mocy, abym na tym przestał, że to nie uczernia nic urzędu jego, który piastuie na sobie; owszem, przekonany iestem, że takowy, nie tylko byłby złym Ministrem, ale ieszcze cale zepsutym, i z pogorszeniem drugich Obywatelem. Bo co ma ieden za zakał naywiększy, wspak rzeczy czynić, to ten za modną teraz cnotę wszystko wypełniać przeciwnie.

Był nie dawnym czasem przykład, z wielkiego w téy Oyczyznie Męża, że nie mogąc dobrze urzędu swego sprawować, nie chciał gwałtu uczynić swéy własnéy naturze, bydź świadkiem, i przyłożyć wielką Pieczęć na to. Stanął w tym męstwie odwagi serca swego, nie przełamanym

my-

myśli wſpaniałych, cnocie ſwéy, i Urodzeniu Zacnemu przyzwoitéy, z Miniſtra pierwſzego zoſtać ſię bez tytułu żadnego, naycnotliwſzym Obywatelem tylko. Rozumiem więc, że nie masz człeka, aby nie przyznał, iż ten krok uczyniony, wart i zaſłużył w Potomności nie śmiertelną ſławę.

Uprzedzili nas iuż Cudzoziemcy, gdy u każdego Republikanta Portret tego wielkiego Miniſtra ſztychowany znaydzieſz. Zważ każdy w iakim ſzacunku cnota, która u poſtronnych cenę znayduie; toć u nas bydź powinna zawsze.

I tenci przykład ſprawić w przyſzłym czaſie powinien, aby wſzyſtkie Miniſterya oddawane były z naywiękſzą przezornością pod czas Seymu, z rekommendacyą od Stanów Rzeczypoſpolitéy, aby Naród ſam ugruntowanych we wſzyſtkich cnotach wybierał, nie Jmieniem tylko, ale rzeczą ſamą doświadczonych, w nieprzełama-

łamanéy ſtałości, Oyczyzny Synôw, i Stróżów naywiernieyſzych powſzechnéy całości Królestwa tego.

STAN RYCERSKI.

Po Senacie i Miniſteryum, naſtępuie ſławny Stan Rycerſki, o którym mówić, i pisać, ieſt moim nieſkończonym ukontentowaniem.

Bo przechodząc *Volumina* i Hiſtorye Kraiowe, zawſze ten Stan trzymał w czynnościach ſwoich pierwſzeńſtwo dawania z ſiebie przykładów gorliwéy dla Oyczyzny ſwéy miłości, i cokolwiek ſię działo z naywiękſzą Królestwa tego ſławą, Jego też naywięcéy przypisać należy dzielności.

W nim i dziś zaufać należy, że przenika zapewne Kraiowe potrzeby, kiedy w Inſtrukcyach ſwoich na każdy Seym, daie moc Posłom ſwoim ſtanowić Prawo w rzeczach naypo-

trzebnieyſzych, i Króleſtwu temu nayużyteczniеyſzych. A że wiary w tym ſwoiéy Poſłowie nie dotrzymuią, i przeciwko Jnſtrukcyi ważą ſię wiele razy poſtępować, po mimo woli Braci ſwoich w domu pozoſtałych, na nayſzkodliwſze Oyczyznie właſnéy ſwey zezwalaiąc Proiekta, które ją we wſzyſtkim poniżaią, i z naywiękſzych ogałacaią ozdób, i pożytków. Przeto téy oczywiſtéy zgubie, która ſię dzieie *contra fidem Publicam*, nie maſz innego lekarſtwa, tylko to: w przyſzłym uſtanowieniu wyrazić, aby na tych gwałcicielów, nie chcących znać obowiązków ſwoich, naſtąpiło Prawo oddziedziczaiące ich na zawsze: od Fortuny, Honoru, i takowy Projekt, aby był naypierwiéy na przyſzłym Seymie uſkuteczniony, a ten ſposób ażaliż nie umnieyſzy takowego ſzkaradnego przeſtępſtwa, i nie da pochopu, do tak oczywiſtego całemu Woiewództwu przeniewierzenia

nia ſię, któremu moc tak daleko ſłuży, iak ją ma w Jnſtrukcyi ograniczoną ſobie.

Woiewództwa zaś, obieraiąc Posłów ſzczerze Oyczyznę ſwą kochaiących, naypierwſzą pamięć mieć o tym powinne, aby Punkta do Jnſtrukcyi naypryncypalnieyſze, naypierwéy mieścili, które całość wſzyſtkiego, w téy Rzeczypoſpolitéy, gruntuią, Obywatela każdego beſpiecznym czynią, ſławę utraconą przywrócić potrafią, ſprawiedliwość przyſpieſzą, zgoła, wſzyſtkich tak w rządzie, mocy, ſławie, i beſpieczeńſtwie gruntownym, ufundowanych zoſtawią.

Zaradzić i o tym uſilnie należy, aby gdy Prawo oſtatnie poſtanowiło materye Skarbowe na Seymach traktować, które nie ſą z uſzkodzeniem dla Oyczyzny, owſzem wiele czynią dobrego, ale w tym tylko krzywda ſię dzieie, że te wiele czasu zabieraią, nim ſię ſkończą w Proiektach ſwo-

ich, a Seymu ſześć tygodni tylko maiąc, nie zbywa go na naypilnieyſze potrzeby Kraiowe. Należy więc, iżby ten Seym był przynaymniéy do kilku Niedziel przedłużony, Konſtytucyą to umocniwſzy, aby Proiekta te po Skarbowéy materyi zaráz naſtępowały w nayważnieyſzym dla Królestwa tego zaradzeniu, które koniecznego wymagaią uſkutecznienia.

O tychci ſię to trzeba Narodowi naybardziéy zatrudniać, na ſtronę wſzyſtkie odłączywſzy prywatne myśli, i te wſzyſtkiemi ſposobami do ſkutku iak nayprędzéy przyprowadzać, do czego im ſię bardziéy ſpóźniemy, pewna rzecz, iak ſłońce, że nam do wſzyſtkiego upłyną ſposoby; inaczéy koniec końców ten nieſzczęśliwy, że ſię tylko, niech ſaméy zapewne każdy ſpodziewa niewoli.

SKARB

S K A R B.

Już tedy, o Architekturze Domu mocno nadwerężonego, niektóre w poprawieniu go namieniwszy naykardynalnieysze okoliczności, do materyałów przysposobienia, nie tylko do dawnéy przywrócić ozdoby; ale zmocnić, ubespieczyć, i szukać nam przeniknieniem własnym nayprzyzwoitszych należy sposobòw.

A iako rzecz każda funduszu potrzebuie nie zawodnego, tak nam nayprzód od Skarbu zaczynać należy; aby ten był w sposobach nie uciemiężliwych, a nie odbicie na to wystarczaiących.

Kto chce mieć skarb napełniony zawsze, niech rząd wprowadzi naylepszy, bez żadnego uciążenia bliźniego, ktory, gdy w sprawiedliwości słynąć będzie, zaludni się Kray mnóstwem Obywatelów, ze wszystkich stron zgromadzaiących się, i tłumem cisnących.

Będą mogły bydź po Miaſtach Fabryki, Handle z Produktów Kraiowych, ale Akcyzy iarzma kłaśdź na nich nie trzeba: bo to ieſt naywiękſzym odſtręczeniem, i nie znośnym haraczem na lud do wolności przyuczony.

Niech nie będzie poddańſtwo ſrogą niewolą przyciśnione, ale w umiarkowanym iednak trzeba, aby było trzymane poſłuſzeńſtwie. Bo maiąc chleb i pieniądze, brykać koniecznie ma wielkie do tego ſkłonności; zgoła, zawſze do buntu natura jego dąży. Dawać mu koniecznie do tego należy ſposoby, aby ſię rządzić mogło naylepiéy, z gnuśności ich i zaniedbania o ſobie, ieſt rzeczą naypierwſzą Panów własnych, aby onych wyprowadzać, i pomagać im do oświecenia, oſkrobać tę z niego proſtotę, i oczyścić nie ochędoſtwo, które niſzczy lud, i wielu młodym przyſpieſza śmierci. Rzecz ieſt ſprawiedli-

dliwa, aby każdy Pan w Dobrach swoich zalecił rządzącym, iżby ten lud traktowany był iak bliźni, ktory duszę ma iednego szacunku z naywiększemi Panami, toć nad nim należy mieć miłosierdzie także.

Nie zgrzeszyłby żaden z Panów, lub Szlachty; owszem, miałby wielką zasługę, gdyby przy każdym Kościele, a ieżeli można, i w maiętnieyszych Wsiach, trzymany był takowy człek, któryby Katechizmu wszystkie dzieci, także czytać, a ieżeli bydź może, choć niektóre tylko, pisać uczył. Toby im było pomocą do światła nabrania, które maiąc, rządziłby się lepiéy we wszystkim mogli, i ta gruba prostota nie utrzymywałaby ich w tych zabobonach, do których z Dziadów, Pradziadów, przywykli. Także, przyuczać zaráz z młodu swoie do tego potomstwo.

Zastanawiám się często: czemu lud tuteyszy, nie iest drugim w po-

graniczu będącym podobny? ieſt racya tego bardzo nie zbita, która przeświadczać wſzyſtkich Panów, Szlachtę powinna. Że żydowſtwo maiąc w tych tu Prowincyach ſwoie nayważniejſze ſiedliſko, nie tylko Mieſzczanom handel odebrało, ale we wſzyſtkich mieyscach, prawie, trzymaiąc Propinacye, tak od wielkich, iako i mnieyſzych Panów, Szlachty; ma ten naród ſzczególne ſposoby ſsać to Chrześciańſtwo, że go koniecznie ze wſzyſtkich ſił ogołocić muſi. Ta ieſt właściwa przyczyna, że naſzych poddanych ſtan ſię w maiątkach, nigdy nie polepſzy.

Przynaymniéy niech od tego każdy Pan, i Szlachcic w Dobrach ſwoich zacznie, obróciwſzy Propinacye na ſiebie, nie puſzczaiąc żydom w arędy, a pozna w krótkim czaſie zapewne, że lud jego mieć ſię zacznie lepiéy, i będzie co ráz w mocnieyſzym ſtanie robić, i wypłacać ſię ſwemu Panu zawſze. To

To duſzą rzeczy całą: aby Ekonomika naylepiéy, tak po Miaſtach, iako i Wſiach, bądź Królewſkich, Duchownych, i Szlacheckich, zgoła w każdym mieyscu, iak naylepiéy wprowadzona zoſtała, i kwitnąć mogła. Wſzedłſzy w to wſzyscy Panowie własnemi osobami, aby zdzierſtwa, i uciemiężenia biednego ludu nie było, ale w miarę ſaméy ſprawiedliwości, niech ſię uiści każdy Panu ſwemu. W czym, gdy ſię echo rozeydzie wſzędzie, że ieſt ſprawiedliwość, tak dla maiętnego, iako i ubogiego, tyſiącami ludzi cisnąć ſię będzie, gdzie ciężkiego iarzma nie znaydzie niewoli.

Jeſt mieysc wiele takowych, co potrzebuią osady, a gdy ſię te napełnią, wpłyną zapewne do Skarbu znaczne miliony. Roſtropność tedy pracować powinna każdego w tym Obywatela, aby zbytkuiące umnieyſzáł ſobie expensa, a pracą, ſtaraniem, do

tych

tych przykładał się sposobów, które nie tylko jego samego, ale wszystkich maiętnieyszemi uczynićby potrafiły.

Ekonomikę chcąc przez zaludnienie, i uporządkowanie naylepszego Gospodarstwa, w górę naymocniéy podnieść, gdy iednak Portu wolnego do różnych Produktów zbywania mieć nie będzie, zatamowany przez to kanał, że żadne pieniądze do Kraiu naszego wchodzić nie będą mogły. A ten przypadek, iak iest okropny, tak Kraiowi naszemu naywiększym grozi ubóstwem.

Powinno tedy rzeczą bydź poprzedniczą wszystkie do tego obrócić starania, aby Kray ten ostatniego nie doznał upadku.

Z pierwszych to także bydź powinno okoliczności: przedsięwziąć myśl, o otwarciu gòr Olkuskich, z którychby pewnie nie zawodne przybyły miliony.

Za-

Zatrudniać się w czasie przyszłym powinien, aby to nastąpiło koniecznie, i te pożytki nowe, które mu do skarbu przybywaią, na takowe iest naypierwszą jego powinnością obracać expensa, układaiąc wcześnie Proiekta przed Seymem, a w tych nayużytecznieysze okazuiąc korzyści, podawać takowe do approbacyi Konstytucyą utwierdzenia, należy do obowiązku pilnuiącego szczerze, bądź Ministra, Senatora, i każdego w téy zasiadaiącego Magistraturze Obywatela.

Mieysc musi bydź (ile w tak obszernym Królestwie) nie mało takowych, gdzie się sol znaydować może, albo różne kruszce; przeto znaiących się ludzi na zrewidowanie wysłać należy zawiaduiącéy Skarbem Kommissyi, i Stany Rzeczypospolitéy uwiadomić, gdyby te znalezione zostały, podawszy Proiekt, na Seymie do uskutecznienia naypożytecznieyszego. Tam

Tam zaś, gdzie zbytek widzi, i próżność expensu, remonstracyą swoią, uprzedzać mu należy Stany Rzeczypospolitéy, aby to zamienić postanowiła, na rzecz nie oboiętną, ale istotnie prawdziwą, że nie zawodne i nie przebyte są potrzeby nie żałować na to iakowego Kapitału.

Rzeki, na których desluitacyi różnym Woiewództwom przyczynićby się mogło, rzecz sprawiedliwa, aby Młyny z mieysc tych zniesione zostały, gdzie są przeszkodą wolnego spławu, a w nadgrodę przez czas nieiaki od Produktów pozwolić Possessorom tym, którzyby Młyny swoie stracili, aby się im szkoda przez nadgrodę powrócić mogła. Należy także na tych rzekach, i insze uprzątnąć zawady, aby w biegu wody w korycie swym, statki nie zawodne miały w spławie bespieczeństwo.

Puszcze, lasy Królewskie, które nigdy od nikogo ochrony nie maią,

ią, ale ogólnie we wszystkich Starostwach, niszczone bywaią, zapobiedzby należało, aby od tych czas pustoszyć onych, ile w mieyscach takich, gdzie Port bliski, albo drzewa w okolicach nie masz, nikomu wolno nie było.

Do pomnożenia dochodów, które są twierdzą, i umocnieniem nay silnieyszym Królestwa każdego, nie widzę nayzbawienniejszego sposobu, któryby mógł nayspieszniéy zasilić milionami Skarb zubożonéy Rzeczypospolitéy naszéy, iako wszystkie Starostwa, Królewszczyzny (wyiąwszy Ekonomie i Starostwa, które Nayiaśnieyszemu Panu są do własnych dochodow w nadgrodę oderwanych przyłączone) obrócić do Skarbu Rzeczypospolitéy naszéy, postanowiwszy pensye zasłużonym, które według proporcyi zasług, i osób nie zawodnie dochodzić ich corocznie powinny.

I ie-

I ieżeli każdy z nas szczerze jéy całość kocha, i przekłada ją nad osobiste potrzeby, zapewne chętnie na to zezwoli, nie maiąc żadnéy prywaty dla siebie; będąc przekonanym, że dla kilkunastu, kilkudziesiąt osób, cierpieć wszyscy naynikczemnieyszéy nie powinni sytuacyi, co moment do naywiększego nachylaiąc się upadku. A tą powszechną miłością każdy zapalony, ufać trzeba, że żaden przeciwny temu nie będzie, owszem, ubiegać się będą z tą dla niéy ofiarą.

Da także zapewne Prześwietne Duchowieństwo przykłady z siebie, że dla dobra Oyczyzny, wesprze Skarb znacznym się do niego przyłożeniem.

Takowym tedy sposobem, gdyby się ten zmocnił, spodziewaćby się należało, żeby iuż prywata śladu nie zostawiła po sobie, a publiczne Dobro co ráz bardziéy kwitnęłoby w nieskończonych pożytkach; do czego

go iużby się wszyscy samą z serca własnego przykładali szczerością, a widziawszy Naród początki dobre Rządu, i pożytki z tego wynikaiące, nigdy nie będzie dalekim użyć się dla Oyczyzny, w jéy każdéy potrzebie, ze swego własnego maiątku, niczego dla niéy w czasie dalszym żałować nie będzie.

Zatamowałyby się naywiększe sposoby do nieskończonych intryg, i fakcyi, które z téy nayczęściéy nieszczęśliwéy prywaty, miały swoie początki, gdy z takowych źrzódeł wypływały strumienie, które co ráz większych wód mnożyły powodzie; a te na dno nie zgruntowanéy przepaści, porywały impetem wszystkich dobrych czynności nadzieie.

Maiąc tedy takowe dochody, naywroztropniéy rozrządzać jéy niemi będzie należało, aby w szafunku swoim sprawiedliwość naywiększą zachowała, co iest twierdzą, i bespieczeństwem

ſtwem naypierwszym Kraiu całego.

Możemy brać przykłady od inſzych Rzeczypoſpolitych, w iakiéy te rządzą ſię iedności, i ułożeniu, z ktòrych iak ſą mocne, i ſławne, mamy oczywiſte dowody.

Nie daymyż zaniedbaniu mieyſca w ſobie, porzućmy prywatę, obudźmy ſię z tego wielkiego letargu, a weźmy ſię do téy iedności, pracować dla niéy ſzczerze, zatrudniać ſię tym naywięcéy, co ieſt jéy naypotrzebnieyſzego, a uſzkodzenia wſzyſtkie oddalaymy, i to, co nam na ſławie i honorze ſzkodzi, nigdy tego więcéy nie ponawiaymy zgorſzenia; A tak znaydziemy kredyt u całego świata, którego dziś nigdzie nie mamy; i do Bankòw założenia w różnych Kraiach będziemy ſposobni, i temi czynnościami wſzędzie rządu ſprawiedliwości rozſzerzy ſię nie ſkończona ſława.

WOY-

W O Y S K O.

Pomożemy jéy wiele do dawnéy przywrócenia ozdoby, kiedy Aukcyą Woyska uczyniemy, a to iak Skarb przyczyniać się będzie, tak razem, i tegoż. Nayprzód dawne wszystkie do większéy liczby należy rekrutować Regimenta; bo dziś Officierów za wiele, a Gimeynów do ich proporcyi za mało, których tylko pod kredkę wziąć, znaydziesz nie proporcyonalną liczbę ludzi, co do ich Kommendy należeć powinni.

Przeto, iak na model Cudzoziemski stara się każdy Kommendant exercytować żołnierzy swoich, i tych choć mało, ale pięknych maią, niechże we wszystkim do Zagranicznych będą podobnemi. Do tych Chorągwie w ludziach zkompletować, każdy Regiment Piechoty, i Jazdy, to iest: do tysiąca kilku set Gimeyna samego.

D Offi-

Officier każdy, aby wiedział z fundamentu, od prostego Zołnierza, służbę, a na téy znaiąc się gruntownie, będą z takowych z czasem nie tytularni Generałowie, którzy służąc wiernie według stopniów swoich, odbierać powinni nadgrodę, a mianowicie, gdy nowe Regimenta zaciągane będą. Do promocyi Szeffostwa nikt z boku uprzedzać nie powinien takowych. Także Jndygenaty Cudzoziemscy Officierowie otrzymywać, utorowawszy sobie wiernemi zasługami drogę, powinni, iako *ignobiles*, Szlachectwa przez rekommendacyą Kommissyi Woyskowéy, lub Hetmanów Oboyga Narodów.

Kawaleryą Narodową należy sprawiedliwie do znacznieyszego Kompletu powiększać, ponieważ ta pomagała przed tym naywięcéy do sławnego zwycięstwa Przódkom naszym, i dziś mieć też powinna u całego Narodu względy dla siebie, aby Ranga jéy nie

zo-

została umnieyszoną nigdy; bo w téy naywięcéy się rządzi punkt honorem Kawalerow, a gdy ten kochać będzie, każdy z nich przy należytym własnéy Kommendzie swéy posłuszeństwie nie może bydź tylko godnym Officierem i Towarzyszem, zawsze sam z ludźmi pod władzą swą maiący z odwagą idzie odnawiać dawnych wielkich Mężów poczciwość, Honor i sławę.

Zkompletowawszy nayprzód dawne Regimenta, i Narodową Kawaleryą, zmocniwszy ie w nayleypszym stanie, nayregularnieyszą należy im obmyślić zapłatę. Bo na tym cała rzecz zawisła, chcący mieć w każdym Stanie dobrego żołnierza; ale przy tym Prawem mocno obostrzyć służbę ich, czego Woyskowa Kommissya ma postrzegać i wiernie doglądać, aby pod pokrywką iakową zemsty nad Obywatelem żadnéy nie czynić, która nie ściąga przestępstwa przeciw Prawu, lub słuszności wykroczonych,

ale szczególnie pochodzi z instynktu tego, który powierzoną władzę ma, że iest mocnieyszym, słabszego koniecznie, choć nie słusznie pognębić musi, iak się wiele przykładów trafia takowych.

Nie iest myśl Rzeczypospolitéy, na to przyczyniać Woyska, aby ten, który ma więcéy, nad tym przewodził, który ma mniéy, i stał się tyrannem dla niego. Naymocniéy to Prawem obwarować należy, aby te złe przykłady nikomu nie były przepuszczane, owszem, mocno naganione, i według proporcyi występku, surowie były karane, bo Prawo dla wszystkich iedno.

Nie masz tego nigdzie, aby ten, który ma znaczną fortunę, wydzierał resztę ubogiemu maiątku. Takowy występek naywiększe pomsty od Naywyższego na Kray zaciąga cały, i ieżeli w czym, to w tym reassumować wszystkie Konstytucye, a exekucyą

cyą ich nowym Prawem nayściśley obostrzyć potrzeba.

Rekrut ludzi wyznaczyć z Ekonomiów, Starostw wszystkich, i Duchownych dóbr, i kantony każdemu Regimentowi przepisać w każdym Woiewództwie, aby lokacya ich była, a to zkąd pieniądze wychodzą, aby się po części tam na odwrót wracały, z przepisem iakiego gatunku, i kondycyi ludzi, od iakich Gospodarzów, i z iakiéy liczby i miary Synów, werbować maią, żeby nie zeszkodą Ekonomiki do służby wybierać się im godziło, akorduiąc im pismem, na wiele lat ią przyimuią, bo na tym wiele zależy, aby z ochoty bardziéy, iak z przymusu, mieć werbowanego Zołnierza.

Popisy dawne Woiewództw wszystkich, aby te odnowione zostały, mieliby generalnie, a mianowicie Szlachta, po wszystkich Powiatach polor exercytować się; wiedziałby każdy

Obywatel, wiele w każdym mieyſcu znalazłoby ſię do ſłużby, i ſiła Rotmiſtrz Powiatowy mieć powinien w ſwoiéy Kommendzie; a tak mundury Woiewodzkie lepieyby ſię wydały, i ſzacunek ſprawiedliwie by upoważnionym zoſtał, nie czczą tylko względnością. Kończąc o Woyſku materyą naymocnieyſza twierdza (iak mówią *ultima ratio Regum*) zoſtaie ſię artylleryą, o któréy uſilnie téy Rzeczy-poſpolitéy także pomyślić potrzeba, bo w dawnym czaſie nie było iéy obowiązkiem, tak znacznie zatrudniać ſię o niéy, ále ſławna Kawalerya Polſka zaſtępowała zwycięſtwa odważną ręką, kiedy ciężkiéy. artylleryi zażywać, niebyło ieſzcze w modzie, ale gdy iuż tę mieć każdemu Monarſze naſtąpił powſzechny zwyczay, myśleć i nam bez ochyby należy o niey.

Są i dziś tych Bohatyrów Wnuki; Prawnuki ta to ſama krew, co

wrę-

w ręku Przodków ich ſtraſzna nieprzyiacielowi, i ogromna Polſka Szabla była, ale niedoſyć na tym w teraźniéyſzym wieku trzeba tego, do którego wſzyſtkie Potencye rzuciły ſię ſpoſobu Woiowania, i Kraiu własnego bronienia. Czemuż my prawie iedni tylko w całym świecie zoſtaiemy w tym zaniedbaniu, że cale nie zaradzamy o ſobie, i prawie tylko cudu czekamy, aby ten nas bronił od powſzechnéy woyny impetu, i pożaru ſąſiedzkiego, który ſię w bliſkich zaymuie Granicach, że przyidzie zapewne ten moment, że całe *theatrum belli* do naſzey kiedy przenieſie ſię Oyczyzny.

Zapatrzmy ſię, ieżeli kto był mocnym, ſtara ſię wſzyſtkiemi ſiłami bydź daleko ogromniéyſzym, i ſtraſznieyſzym; my tylko tak nieczuli, a prawdę mówiąc, żeśmy cale zgnuśnieli, iż nie widziemy tego, do iakich ſtraſzliwych dla nas, a oczy

 wi-

wiſtych kaydan przygotowania czynią, i do tego momentu ſnu na to zażywamy twardego nieprzetarłſzy oczu? koniecznie przeyrzeć, niechcąc téy iuż naybliżey nam pokazuiącéy ſię niewoli.

Y ieżeli ſwym zbliżeniem ſię o ieden krok tylko ſtąpienia nas nie przebudzi, że nie powſtaniem wiedności, ale ſamego tylko nieporządku właſney niezgody bałamucić ſię będziemy, nie narzekaymyż na nikogo, ale na nas ſamych że od téy winy, i kary uwolnionemi, godnemi ſtać ſię nie mogliśmy.

A gdy mamy czułą duſzę i ſerce, że ſię tym ieſzcze brzydziemy, bierzmy ſię do tych ſpoſobów ratunku: zabiegać temu złemu iak nayżywſzym ſtaraniem, i nayſkwapliwſzym uſiłowaniem. O tym myślmy, co ieſt oſtatnia *Ratio Reipublicæ* · nie zapominaymy o Ludwiſarzach, Armatach i arſenałach, które w tak obſzerney

Rze·

Rzeczy-pospolitéy przy każdym potrzebne sąsiedztwie, a do tych maiąc sławnych Indzynierów, przy rozumnym, mocnym, i dobrym Królu, dostąpić z łacnością będziem mogli wielkiey iego pomocy, i ten sławny rząd, przy styrze dobrego Pana, ochronić nas zaradzi od tego kroku ostatniéy przepaści; bo tylko ta iedna ratunku zostaie nam droga.

Postępuiąc tą osnową w Woyskowéy materyi, i iéy potrzebach, przepomnieć o sposobie zaradzenia dla Inwalidów żadną miarą nie podobna; bo ci, ieżeli naylepszy wiek swóy, zdrowie własne, oddali całkiem w usługi téy Rzeczy-pospolitéy, i odbieraią znamiona na ciele swoim, iak iéy wiernie służyli, gdy nie ieden bez oka, ręki, i nogi, dla téy swoiéy szczerości, i przywiązania zostanie dla niéy; cóżby za gwałt był uczyniony przeciw naturze, aby dla takich, co czynią wierne z siebie offiary, nieuczynić

nić nadgrody, a opatrzyć im iaki ſpoſób, aby, niemaiąc nic dla nabytego tak wielkiego kalectwa, nieumierali z nędzy?

Jeżeli ieſt wiele okoliczności, łożyć ze ſkarbu expenſa, ale i ta nie ieſt poślednia, aby w czaſie, gdy Rzecz poſpolita aukcyą uczyni do iakiéy liczby, iak iéy właſna potrzeba wyciągać będzie, za nayſprawiedliwſzą rzecz uznać iéy należy, obmyśleć dla takowych zaſłużonych nadgrodę, aby ci w mieſzkaniu i żywności reſztę dni ſwoich ſpokoynie ſkończyli.

Nakoniec, téy materyi rygor dla Wóyſka ograniczyć doſkonale należy, aby to, ſwoiéy pilnowało powinności, a nigdy w tym co mu ſię nie godzi, nie zażywało Junakieryi, a iſtotnie tłumacząc nie było tak dla Obywatelów, iako dla nikogo nigdy zuchwałe, tylko ſię w ſym ograniczeniu zoſtało, poſłuſzeńſtwa, iak

mu iego regulament przepisuie, i żołnierskie Artykuły każą.

ASSESORTA.

Zostaie się iuryzdykcya Assessoryi Zieszcze. W téy Magistraturze ta iest okoliczność naydelikatniéysza, którą miarkować rozważnie potrzeba że Minister w niéy zasiadaiący ma moc decydowania bez apellacyi; bo Namiestniczą okazuie osobę Krola, i Pana swego w któréy, gdy iest tak ozdobnie i wysoko upoważnionym, należy więc do takiego stopnia, w cnocie gruntownéy, sumnieniu delikatnym, absolutyzmu w sobie nie maiącym, zgoła: w rozumie, i wszystkich talentach ubogaconego; naprzykład: szukać podobnego Zamoyskiemu, a obierać w istocie saméy takowego do téy godności męża; bo

nay-

nayprędzey omyliwszy się na nim, zgubić wiele Obywatelów można (iak z niedawnych doświadczyliśmy, przykładów) co gdyby się tak nieszczęśliwie ieszcze iścić miało kiedy, wołaćby przez Senatorów, i Posłów sprawiedliwość musiała na Stany: poprawić w tym Prawa koniecznie, i gwałtownie, dla uciśnionych potrzeba.

POLITIES.

Jest prawie węgielnym kamieniem do tego, która żeby prędko, i do skonale zaczeła się w kraiu naszym, wnosić wiele nieskończonych pożytków możemy sobie dla niéy, a to nayprzód od tego abyśmy początek przywrócenia zaczeli, do założenia fundamentu polepszenia Kraiowego, aby ten do dawnych wrócić ozdób, któ-

który naywięcéy z tego ſtał ſię osłabionym, że handle w Miaſtach, przez wyprowadzenie ſię Obywatelów, ze wſzyſtkim upadły; dla zaniedbania Przywileiów, któremi ſię zaſzczycały od Nayiaśnieyſzych Królów, i praw od całéy Rzeczy-poſpolitéy ſobie nadanych.

Maią pierwſze Miaſta, oſobliwie Kraków, zacząwſzy od piérwſzych Królów, fundamentalne dla ſiebie zabeśpieczenie ſwoich pożytków, wolności, przez uroczyſte nadane Przywileie, do oſtatnich panuiących Monarchów, i żeby w tym kwitneło, iak ma ſwoie ograniczenie, byłoby wzorem, i przykładem drugim do naśladowania, i niepodpadłoby takowéy ruinie, w iakiéy go dziś widziemy.

Toż ſamo o drugich w każdéy Prowincyi Miaſtach znaczniéyſzych mówić ſię godzi, że im w dotrzymaniu konieczna ſprawiedliwość należy

ży się, aby im wszystkie uprzątnąć przeszkody, które nayspoſobniéysze kwitnieniu, w właściwych i przyzwoitych pożytkach, każdemu w szczególności odbieraią sposoby.

Teć są naynieszczęśliwsze uszkodzenia, kiedy im od naypierwszych, do ostatniego Miasta, niezliczony gmin i tumult wprowadzili żydowstwa, ze mnóstwem nieprzerachowanym całe zasłonione Chrześciaństwo, iż na wielu miéyscach, osobliwie w mniéyszych wszystkich Miastach, za naywiększą prawie osobliwość, gdy obaczysz Katolika, a to ieszcze w naynikczemniéyszym stanie się maiącego Czyż taka sytuacya biednego ludu, ma co pomagać całemu Królestwu, do bogactwa iakiego? przeciwnie bo do naywiększéy nędzy, i nieskończonego ubóstwa.

Jakaż więc sprawiedliwość z tego, że żydzi cały, bądź większym, bądź mniéyszym Miastóm, odebrawszy

wſzy handel, nie tylko, ale naypierwſzemi będąc w Kraiu złodzieami, gdy cokolwiek ſię pokaże, tak w dobrym złocie, iako i ſrebrze pieniędzy, te fałſzuiąc obrzynaniem, nie dosyć, ale wywożą go zagranicę, przedaią i mieniaią za złe pieniądze.

Y takim że to ſzpiegóm, fałſzywym faktoróm, i naywiękſzym hultaióm pozwolić wſzyſtkiego, i dać im takową wolność do naywiękſzego łupieſtwa kraiu całego? Stanie ſię kradzież iaka Kościołów, ſkarbów Pańſkich, maiętnych, miernych, ubóżſzych? Są tam herſzty do tego naypiérwſze ſtarſzyzna żydowſka, albo z pokolenia ich pochodzące osoby, a ieżeli który kradnie z Chrześcian ma ſwoie ſkłady, i ſiedliſka u ich Kahałów naywiękſze; i gdyby tam nie mieli ſchronienia, i ukrycia ſwego, mniéyby takowych było w Kraiu złoczyńców przeſtępſtw.

Obróć.

Obròćmy oczy na cały gmin ludu Chrześciańskiego w poddańſtwie we wſzyſtkich wſiach zawieraiącego ſię; ieżeli z nich widzieć nie możemy żydowſkiey naynielitościwſzéy nienawiści? gdy ich nietylko z maiątku codzień odzieraią, i wymyślaią ieſzcze konieczne ſpoſoby do tego, aby wſzyſtko wywlec można z domu ich, co maią dla ſiebie, daiąc im do hultayſtwa, piańſtwem, uſtawiczną przyczynę; ale ieſzcze nie przeſtaiąc na tym zarażaią defektami, niſzczą ich na ciele, i do kalectwa nieuleczonego przyniewalaią.

Czyż taki naród nie ieſt oczewiſtą piiawką na krėw Chrześciańſką? który go z wſzyſtkich tak dobrego mienia, iako ſił właſnych, zdrowia, i życia ogałaca, i niſzczy, w nocy i we dnie wrodzoną obłudą, i nayokrutniéyſzą nienawiścią pałaiąc, i myśląc o tym, aby to iak naymocniey, i nayprędzéy dopełnił ſkutkiem, ułożenie ſwoie. Jeſt

Jeſt pozor, i treść cała, utrzymywać w Kraiu ich, dawać im do handlu ſpoſoby i opiekę że znaczne ſummy na ſwoich maią zaciągnione, i umieſzczone Kahałach. Gdy ten defekt Przodków naſzych ſtał ſię, że temu nie zabiegli, aby ſię w tym Królestwie tak mocno niezakorzeniło żydowſtwo, trzeba przynaymniéy w poźniéyſzym czaſie w tym bydź oſtróżniéyſzemi, aby im ſumm, i Kapitałów, więcey nie dawali.

Moim zdaniem trzeba, aby Polities pomyśliła, czynić proiekt takowy, żeby im w każdéy Prowincyi miéyſca oſobne przeznaczyć, dawſzy grunta, w których niech ſobie pożytków ſzukaią, nie tylko ſamym bawiąc ſię handlem; niech ſłużą, i mocno pracuią w każdym rzemieśle, myśleć o oſzukaniu mniéy czaſu mieć będą; który cały ſzczegulnie na to naywięcey obracaią teraz. A ten ſpoſób zdaiemi ſię ieden

 znay-

z naypodobniéyszych podzwignąć zruynowane Rzeczy-pospolitéy Miasta, i przywrócić ie do dawnych Przywileiów, i wszystkich praw; zgoła swobody handle, i całą ozdobę ich zabeśpieczaiących.

Obostrzeć także prawem należy aby im się w zbyt młodym wieku żenić niegodziło.

Niech Polities wnidzie w Przywileie każdego Miasta, co im z dawnych czasów nadano za grunta, iakie wolności, i iakowe za to na nich włożyli obowiązki, czy kto ich nieskrzywdził, czy kredyt sławny Obywatelów, postanowiwszy im czopowe, i ten cały pożytek z niego w kilka osob podzieliwszy między siebie, nie był im przyczyną do tak ciężkiego upadku, i zaniedbania tych ozdób, które Miasta mieć musiały, iak są znaki z obalin i Ruderów, które oznaczaią dawny stan w iakim się naydowały, i wszedłszy w samą istotę rzeczy,

czy, iak był każdy Obywatel, a ieſt teraz? i dla czego ta odmiana naſtąpiła, że kto miał ſię lepiéy, a dziś ieſt nędznym, i nieſpoſobnym tak dla ſiebie, iako i dla Pana; poznać to z fundamentu ſamego, co mu nayważciwſzą było do tego przeſzkodą.

A znalazłſzy ſamą treść téy iego zguby, że ieżeli kto mu wydarł nieſprawiedliwie, z téy tylko przyczyny, że był mocny, a òn ſłaby, niechże będzie przekonanym, aby mu to wrócił na odwrot, a ieżeli ſam z hultayſtwa ſwego, ieſt właſnéy ſtracie ſwoiéy winien, i Pańſkie ieſzcze niſzczy do tego, oddalić, lub cale wypędzić takowego, a inſzego na miéyſcu oſadzić należy, dobrego, rządnego, i tak rzeczy popſute naprawić, nowe przyczyniać, i wſzyſtkie w Kray wprowadzać, ſzczegulnie to do Policyi nąywięcey należy.

Możem wziąć przykłady z rządów Prus Polſkich, niedawno od

Królestwa odpadłych, iak się tam Miasta rządziły, iak tam każdy swego pilnował, i szczerze na kawałek chleba pracował Obywatel, lubo duszą rzeczy całéy było, że ten Kray miał nie leniwych i nie ospałych, ale czułych stróżów Praw i swobód, w własnych Senatorach i Posłach, że wiernie pilnowali powinności swoiéy, że iéy gwałcić swobód niedopuszczali, przekładaiąc nie osobiste, ale powszechne szczęście, nad własne pożytki, dostatki. Tać szczegulnie przyczyna w téy ich utrzymywała całości, i te żeby w ten Kray były wprowadzone do naśladowania, zapewneby rzeczą pożyteczną, i ozdobą dla Królestwa całego było.

Ten bym ia życzył przenieść porządek do reszty Kraiu tego, a każdyby z czasem poznał, że nie zdradliwa rada moia, iak w wyższych punktach, tak i w tym zostanie.

Po-

Postanowićby należało, aby w nie których miéyscach zamki, ile gdzie Grody akta fortun Szlacheckich, w nich złożone, a podobne ieszcze do reparacyi, utrzymywane były, w miéyscach zaś innych, przynaymniéy Archiwom beśpieczeństwo wszędzie opatrzyć należy.

Także w Miastach, a osobliwie znaczniéyszych, i na traktach wielkich leżących, aby bruki, mosty, były utrzymywane, drzewami wszędzie drogi wysadzaiąc, w niektórych miéyscach groble, rowy, podawawszy dla wygody, i dobrego przeiazdu podróż odprawuiących. Morwowe drzewa, które dla iedwabnych fabryk, naywięcey po inszych Kraiach mieć się staraią, te z czasem gdyby się w Kraiu naszym zagęściły, szukać by za granicą tak wiele iedwabiu, nie było potrzeby; w czym, aby wszystkie Miasta, bez wyłączenia były nie zawodnie ufundowane, naypiérwey

zalecić należy, a osobliwie, nad granicą wszędzie mieszkaiącym Obywatelóm.

Należy także do porządku, aby hultaystwa, takiego mnóstwa nie bywało, którego wszędzie iest podostatek, osobliwie po Miastach znaczniéyszych koniecznie więc domy *correctionis*, to iest Cuthauzy dla ich poprawy fundować potrzeba, bo z czasem ze wszystkich strôn zgromadzać się będą, gdy ich przestępstwa w ukaraniu zaniedbane zostaną.

SPRAWIEDLIWOSC

Od tego się zaczynać powinna, aby przyspieszona każdemu była, żeby téy czekaiąc nie przyprowadzało się wielu Obywatelów do naynędzniéyszego stanu; iak oczewiste mamy doświadczenia, że siła w naymizerniéyszym umarło stanie, nie mogąc

gąc ſię doczekać tego, co z prawa natury im należało, a drudzy i to, co mieli ſtracili na Prawo, i co im należało od lat kilkudzieſiąt, wodząc ſię po różnych ſubſelliach, nie odzyſkali w ſwoiéy nachyloney ſtarości, i w takim ubóſtwie oſtatnich życia ſwoiego dokończyli momentów. Takie to przykłady, wołaią na nas do Naywyżſzego Sędziego o pomſtę:

Czyliż takiéy nie litości nad bliźnim zabiegać nie należy? i iaſnemu, iak ſłońce, bezprawiu, z oczewiſtéy przemocy, lub wybiegów przewrótnych Juryſtów, wynikaiącéy - zaradzać nie trzeba? Aby to z pogorſzeniem w téy óbrzydliwéy poſtaci ſzerzyć ſię daley nie mogło, ieſt nieodbitą każdego powinnością, kto w ſumieniu ſwoim oſłabienia nieznayduie, a chce bydź ſprawiedliwym, i pamięta o tym, aby na całym iego pokoleniu, nie wytchnął ten ściągaiący zemſty, w którego ręku wſzyſtko, i

przed którym żaden nie ukryie się sekret, toć i korrupcya. Jnaczéy, chyba że kto myśli, a nową Teologią rządzi się, to zapewne tym, same Niebiosa przebiiaiącym, nie będzie chciał pomodz użaleniom, i łzóm, które ten gwałt wyciska, z niesprawiedliwości uczyni się zakamieniałym.

Kto tylko zdrowy ma rozum, instynkt własnéy natury poymuie, przekonane na ogulnych pod zmysły wszystkie podpadaiące racye, przeświadczonym bydź musi, że każdemu gwałt taki w niesprawiedliwości cierpiącemu restytucya należy, wydobyć go z téy przemocy, lub zawikłania głów przewrótnych, a podać mu rękę do osiągnienia sprawiedliwości, którą mu tak Boskie iak ludzkie przysądzaią Prawa, gwałtownie potrzeba.

Y w takich ci to okolicznościach, sprawiedliwość powinna bydź do exe-

kucyi przyprowadzona, które naybardziéy ſumnienie obciążaią i ściągaią oczewiście gniéw Boſki, na cały Kray. Czego my doświadczaiąc tylo uciſkami, poſtrzedz ſię ieſzcze nie chcemy, gdy, zamiaſt poprawę uczynić z ſiebie, brniemy, i nurzamy ſię co raz daley w niezliczonym przeſtępſtwie, nie umniéyſzaiąc, ale powiękſzaiąc go co raz więcey, w każdym czaſie, pałaiąc nie ſłychaną nienawiścią ku bliźniemu ſwemu, tamuiąc mu do ſprawiedliwości drogę, w czym gorſząc wielu, daiemy przykłady młodym, aby toż ſamo i oni czynili.

Nie takiego to śladu dla nich potrzeba, aby w też ſame miéyſca wſtępowali po nas, niech maią pamiątkę i upewnienie o tym, że ieśliśmy zgrzeſzyli, udaliśmy ſię do pokuty zaraz; było złe za życia naſzego, ale ſtaraliśmy ſię, ile ſił naſzych, zamienić to na dobre, bez odwłóki przy-

śpie-

śpieszaiąc dla uciśnionych sprawiedliwość. O téy ci się nam naybardziéy zatrudniać należy, która całość gruntuie, i ubeśpiecza Królestwa całego.

Mówię zatrudniać się należy, aby podzielone Juryzdykcye, na fundamencie przepisu prawa, nie wdzieraiąc się iedna w drugą sądziły się bez parcjalności, przykładnie podług Ordynacyi, każda w gatunku spraw do swoich przyłączona Magistratur, przyśpieszały Pacientóm uciśnionym, iak nayprędszą sprawiedliwość, nie uwodząc się prywatą, że Pan ma z chudym Pachołkiem sprawę, więc trzeba aby mocniéyszy wygrał, a słabszy przegrał; ale tego nie masz w żadnym prawie, ani też nie znaydziesz w twoim iuramencie, przeto nie czyniłsz prawnie, ani słusznie, ale zuchwale, i zapamiętale, bo o własnym zapomniałeś sumieniu.

Tym

Tym zaś gdy się rządzié będziemy, znaydzie Pan, i Szlachcic, bogaty, i ubogi, Mieſzczanin, i chłopek, żyd, i każdy, kto przyidzie do Sądu ſprawiedliwość bez względu, i przeſądu, byleśmy ſami dokładali się do tego, abyśmy oſoby zdatne, rozumne, ubogacone w talenta, i naukę do takowych przyzwoite wybierali funkcyi, naznaczywſzy każdemu penſyą proporcyonalną, ażeby ſwego ſtracić, albo nadwerężyć znacznie, nie był przymuſzonym maiątku; oboſtrzywſzy wſzyſtkie przeſtępſtwa, oſobliwie korrupcyą, *peremptorié* ſądzić zaraz ſurową karą; na co ażeby przy boku Królewſkim Sąd naywyżſzy na takowych, poſtanowiony, z Panów, i Urzędników w Oyczyznie znakomitych, i doświadczonych, bo inaczey iuż tak mocno zaſtarzałemu złemu zabieżeć zdaie się rzecz nie podobna.

Mó-

Mówiąc o Trybunałach obôyga Narodów, postanowićby nayprzód należało, aby te sądy, ile żadnym nie podlegaiące, miały zawsze upoważonych Marszałków, iako, i rozsądnych Deputatów. Co gdyby do skutku bydź mogło przyprowadzone, tenby mi się zdawał nayłatwiéyszy sposób, żeby zawsze koleyno był który z Senatorów od Króla, tak w Koronie iako i Litwie, wyznaczony, do Laski. A Deputatów z ludzi zacnych, umieiętnych, i przykładnych, podczas Seymu każdego, zwyczaiem iak Sędziów Seymowych, na dwa Trybunały razem obierać, z przedziałem osób, które wprzòd, które póżniéy, funkcye swoie odbywać maią. Tych zaś, Woiewodztwa z obowiązku swoiego, upatruiąc naywiększą zdolność w naymnieyszym nienotowanych punkcie, w instrukcyach za Kandydatów podawać powinni, daiąc wolność Nayiaśnieyszemu Panu. Aby ten

wraz

wraz z stanami, osoby, które się zdawać będą do tego Urzędu, wyznaczał. Woiewodów iednak pierwszą będzie powinnością, aby ci, poznawszy zdatność osob z Obywatelstwa wybranych, osobliwym regestrem Królowi podawali; w przypadku zaś śmierci naktórego, wolno będzie Nayiaśnieyszemu Panu na mieysce obrać inuego, z czego nikt tchnący prawdziwą ku Oyczyznie miłością, ile maiący pensyą w proporcyą pracy swéy wystarczaiącą, bez uszczerbku maiątku własnego wymawiać się nie powinien. Kto zaś na funkcyi Deputackiéy nie będzie, promocyi do rady zabrónić mu powinno Prawo.

Nietrzeba zaś, aby wszyscy Deputaci na Kadencyach obydwoch tak w Piotrkowie, iako i w Lublinie zasiadali, ale tych na połowę kompletu rozdzielić z dołożeniem takowym w Konstytucyi, ażeby z Prowincyi

Ma-

Mało-Polskiéy Deputaci zasiadali w Piotrkowie całą Kadencyą, a z Prowincyi Wielko-Polskiey w Lublinie także całą Kadencyą. Snadniey więc puł roku przypilnować funkcyi iak rok cały, a sprawiedliwość przez to prędszą wziełaby promocyą, gdy ci, nie na krewnych, ani koligatów, ale na samą sprawiedliwość względy swoie obracać będą.

O Prezydentach mieć wzgląd Królowi należy, aby ci byli zawsze do Wakansów, w Benficiach Duchownych, pierwszemi. Przysięgi wykonanie od przytomnych powinno bydź w czasie Seymu, od nieprzytomnych w Radzie Nieustaiącey, iako Magistraturze naypiérwszey.

A po uskutecznieniu tych wszystkich ustaw. nisczyłyby się pewnie takowe przykłady, których dziś liczba w przesądach, z krzywdą drugiego, powiększać się nie przestaie; zbyłoby na czasie myśleć o korrupcyach, ustałby zwyczay ustawicznego sądzenia na grzywny, pilność w sądzeniu niepozwalałaby na stratę czasu tego, który dziś często na próżnych upły-

pływać muſi zabawach; zaprzeſtanoby intryg, fakcyi, i oczewiſtych parcialności, a ięczący pod ciężarem przemocy, tym większe, im ieſt potrzebniéyſze, odbieraliby ſprawiedliwości przyśpieſzenie. Dopełniałby tym więcey każdy właſney powinności, im doſkonalſzym onéy bydź ma wykonywaczem, nakonieo, źle czyniący mieliby Prawo gromiące przeſtępuiącego, uciemiężeni zaś, wolnemi by zoſtali od tego ciężaru, który im w oczekiwaniu ſprawiedliwego Sądów wyroku ulgi czynić niezdaie ſię, i co dziś wielu zdeſperowanych traci nadzieie. odzyſkania ſwéy właſności, to tym ſpoſobem ufaćby mogli, że nie zoſtaną w ſprawiedliwości zawiedzionemi, od téy na wſzyſtko z baeznością umocowaney Magiſtratury.

Wiele ieſt materyi, któreby doſkonałego potrzebowały obiaśnienia, i które dziś dla ſwéy oboiętności nic nie znaczą, ale gdy ſię tylko w teraźniéyſzym piſaniu, o rzeczach naypotrzebniéyſzych treść ſamą do pióra wybrało, aby te w naykrótſzym ſtylu, i ſzczupłych wyrazić peryodach, więc dla prętſzego poięcia, i przeniknienia, wzięły ſię ważne przyczyny, które naypilniéyſzey wſzyſtkich wſpół Braci naſzych, potrzebuią poprawy; co téy powſzechney Matce naſzey ieſt dziś naypotrzebniéyſzego, i iakiemi o niéy nayprędſzemi zaradzać można ſpoſobami, aby cała w nayniebeśpieczniéyſzą niewpadła gangrenę, z którey iuż żadnego ſpoſobu nie byłoby wyleczenia.

Ygdy

Y gdy takie ſą wielkie podobieńſtwa, że ią ta zapewne potkać w krótkim czaſie może a naſza całość wſzyſtkiego w własnych zamyka ſię wnętrznościach, czyż nam w takim razie nieſzczęścia, iak nay-wcześniey zabiegać nie potrzeba, tak wielkiemu złemu?

Otoż te ſą pobudki, abym niemnóſtwem ſłów zarzucił prawdziwych tey Matki Synów, opiſuiąc iéy defekta, które iak nayprędſzego potrzebuią zaradzenia, i z fundamentu ią z tego wyprowadzenia złego, a na czas pomyśleć dalſzy, aby gorſzey nie doczekać recydywy, którаby ią raptownie do nagłéy przyprowadziła śmierci.

A oddaliwſzy to niebeśpieczeńſtwo, i myśl obciążoną uwolniwſzy od cieżkiev, i nieznośney melancholii, która każdego Obywatela przenikaiącego naybliżſze iéy nieſzczęście, okrutnie trapi, i na wylot przeymuie; będziem razem w tym gatunku znayduiących ſię Obywatelów, którzy nie ſwoiey ſzukali prywaty, ale powſzechnego wſzyſtkich uſzczęśliwienia, a na ten czas znaydzie ſię miłość, konfidencya, i może dziſiéyſzą modę całkiem porzuciemy, a dawną Staro-Polſką cnotę, którą ſię dziś brzydziemy, ogulnie przyimiemy.